

Birinci Dünya Savaşı Sonunda Türkiye'deki Rumların Koruyuculuğu Meselesine Amerikan Ve İngiliz Basınının Bakışı

Dilara Uslu*

Özet

Manda ve himaye sistemi Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda toplanan Paris Barış Konferansı'nda ortaya çıkmış ve tüm dünyanın dengesini değiştirmiştir. Bu sistem bunu ortaya atanlarca "gelişmemiş ve gelişmekte olan " ülkeleri "gelişmiş" ülkelerin nezaretinde geliştirmek olarak anlatılmakta olsa da birinci gruba giren devletlerin ikinci gruba giren devletlerin hegemonyası altına girmesi demek oluyordu. Bu nedenle sömürgeciliğin bir başka versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Makalenin kapsamı içine aldığımız Rumların koruyuculuğu meselesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesiyle Rumların durumu ne olacak sorusuyla ortaya çıkan tartışmalardan biridir. Azınlıklar konusu bir devletin içişlerine karışmanın en kolay yolu olarak görülmüş ve o azınlığın içinde yaşadığı toplumda ezildiğini, işkence gördüğünü bahane etmek en klasik yöntem olarak kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan manzara içerisinde Rumların durumunun ne olacağı üzerine çeşitli yorumlar yapılmıştır. Bu çalışmada Rumların koruyuculuğu konusunun Amerikan ve İngiliz basınına yansımaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Rumlar, manda ve himaye

The View of American and British Press on the Protection of Greeks at the End of the WWI

Abstract

The mandate and patronage system emerged at the Paris Peace Conference which took place at the end of the First World War and changed the balance of the whole world. While this system was described as the development of the undeveloped and developing countries under the supervision of second developed countries, it meant that the states that entered the first group came under the hegemony of the states that entered the second group. Therefore, it appears as another version of colonialism. The question of the protection of the Greeks that we have included in the scope of the article is one of the controversies raised by the question of what will be the status of the Greeks by the end of the Ottoman Empire. The issue of minorities was seen as the easiest way to interfere in the internal affairs of a state, and it was used as the most classical method to pretend that the minority was crushed and tortured in the society in which it lived. After the First World War, the view of the Greeks in the landscape of what appeared to be commented on. In this study, the

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, dilarauslu@gmail.com. (ORCID ID: 0000-0001-5623-0794)
(Makale Gönderim Tarihi: 25.09.2018; Makale Kabul Tarihi: 10.10.2018)

implications of the protection of Greeks on American and British press will be discussed.

Keywords: World War I, Greek, mandate and auspice

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yeni bir dünya düzeni oluşturmak için toplanan Paris Barış Konferansı 32 devlet ve milletin temsilcisinin katılımıyla toplanmıştır. Bu konferansın birinci amacı; savaşın sorumlusu olarak gördükleri Almanya'ya bir daha ayağa kalkamayacak derecede bir antlaşma imzalatmaktır. Konferansa hâkim olan ABD, İngiltere, Fransa, Japonya ve İtalya alınan kararlarda öncelikli söz sahibi olarak masaya oturmuşlardı. Bu devletlerin başbakanları ve dışişleri bakanlarından oluşan Onlar Konseyi konferansa istedikleri gibi yön vermişlerdir.¹ Amerika Başkanı Wilson, konferansa 14 maddelik bir liste ile gelmiştir. Savaş sonrası durumu düzenlemek için Milletler Cemiyeti'nin kurulması başta olmak üzere barışın sağlanmasına yönelik bazı tavsiyelerle gelmiştir. İngiltere ve Fransa ABD Başkanı Wilson'un getirdiği ilkelerden pek hoşnut değillerdi. Bu iki ülke savaşta kendilerinin yanında yer almış Wilson ile ters düşmemek için ilkeleri kendilerince yorumlamışlar ve kelime oyunları ile kendi istediklerini yapmaya çalışmışlardır. "Sömürgecilik" yerine "manda ve himaye sistemi"nin getirilmesi de bu kelime oyunlarından biridir. Mandaterliğin görünürdeki amacı; kendi kendilerini yönetmeye ehil bir hale gelinceye kadar bunların vesayeti, servet kaynakları, tecrübe ve coğrafi konum bakımından en uygun hale gelmiş bir ülkeye yani mandater devlete bırakmaktır.²

Paris Barış Konferansı'nda Rumların Koruyuculuğu Meselesi

Paris Barış Konferansı ile beraber uluslararası arenanın gündemine yerleşen manda sistemi, Latince "mandatum" Fransızca "mandat" kelimelerinden gelmekte olup "vekalet" anlamında kullanılmaktadır.³ Himaye kavramı ise koruma manasını ihtiva etmekte ve Türk Hukuk Lûgatı'nda anlamı "*zayıf bir devletin bir muahede ile kuvvetli bir devletin himayesi altına girmesini ve buna rağmen milletlerarası varlığını muhafaza etmesi olarak ifade eden hukukî bir vaziyettir*" şeklinde verilmektedir. Himaye altına giren

¹ Margaret Mcmillan, *Paris 1919: Dünyayı Değiştiren Altı Ay*, çev: Belkis Dışbudak, Odtü Yayınevi, Ankara, 2004, s. 30-31.

² "Manda", *Türk Ansiklopedisi*, M.E.B. Yayınları, 1966, C.23, s. 256.

³ Edip F. Çelik, "Manda ve Vesayet Rejimleri Hakkında Milletlerarası Adalet Divanı'nın İstişari Mütalaası", *M. Raşit Sevig'e Armağan*, İstanbul, 1956, s.265.

devlete yarı müstakil devlet denir.⁴ Manda ve himaye kelimeleri aynı manaya geliyormuş gibi algılanmakla beraber aslında birbiriyle alakalı fakat farklı manaları karşılayan iki kavramdır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında toplanan Paris Barış Konferansı “manda ve himaye sistemi”nin ilk kez ortaya çıktığı toplantıdır. Bu sistem sömürgeciliğin başka bir versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konferansın mühim meselelerinden biri Türkiye'deki Rumların geleceği idi. İzmir ve çevresi ile ilgili isteklerini dile getiren Venizelos, bunun yanı sıra Boğazlar ve Trakya bölgesi için ise himaye konusunu gündeme getirmişti. Paris Barış Konferansı'nda Venizelos'un Boğazlar ve çevresinin Yunanistan'a bırakılmayacaksa Milletler Cemiyeti'nin himayesinde olması ile ilgili teklifine sıcak bakılmakla beraber bu konunun gazetelerde “Manda ve Himaye Meselesi” olarak geniş yer aldığı görülmektedir. Bu konuyla ilgili New York Times gazetesinin 19 Ocak 1919 tarihli nüshasında mühim bir haber yer almaktadır. Yunan delegesine konferansta teknik danışmanlık yaptığı belirtilen Boston Üniversitesi Uluslararası Hukuk Bölümü eski profesörlerinden Theodore P. Ion'un eski büyükelçi Henry Morgenthau'nun “*Birleşik devletler İstanbul, Ermenistan ve Anadolu üzerinde mandacılığı kabul etmeli*” şeklindeki önerisine saygı gösterdiğini ifade etmiştir. Verdiği röportajda Profesör Ion, Trakya'da manda meselesinin çözümü konusunda fikrini beyan eden Profesör Ion, Trakya'daki Rumların (burada bahsettiğinin Edirne olduğunu ifade etmektedir) Yunanistan'a katılmak istediklerini belirtmektedir. Bu haberde Osmanlı sultanının ortadan kaldırılarak Trakya ve çevresinin manda sistemi ile yönetilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir.⁵ Bu durum Venizelos'un istekleriyle birebir örtüşmekte ve zaten Venizelos'un Paris'te danışmanlığını yapan bu profesörün farklı düşünmesi de beklenmemelidir. Haberde dikkat çeken diğer bir husus Rumlar ve Ermenilerin Türklere çok çıktıkları ve bu nedenle Trakya'daki Rumların Yunanistan'a bağlanma isteğinde buldukları ile ilgili ifadelerdir. Burada Amerika'nın manda meselesini kabul etmesi için okuyucular nezdinde bir kamuoyu oluşumuna zemin hazırlama çabası söz konusudur. Öte yandan Trakya ile ilgili Venizelos'un konferans boyunca çokca dile getirdiği gibi öncelikle Yunanistan'a bağlanması ve eğer bu gerçekleşmezse manda alternatifinin düşünülmesi üzerinde durulmaktadır.⁶

⁴ *Türk Hukuk Lûgatı*, Başbakanlık Basımevi Ankara 1991, s. 128.

⁵ *New York Times*, 19 Ocak 1919.

⁶ *New York Times*, 19 Ocak 1919.

Türk basınında ise bu konunun Mayıs ayının son günlerinde konuşulmaya başlandığı görülmektedir. İleri gazetesi dış basının temsilcilerinden aldığı haberlere yer verdiği nüshasında Türkiye'nin müttefik devletlerin her birinin belirli bir bölgeden sorumlu olacağını yazmaktadır. Habere göre Amerika'nın İstanbul'da, İtalya'nın cenubî Anadolu'da, Fransa'nın şimalî Anadolu'da, Yunanistan'ın da Asya'nın batı sahilinde olacağı ile ilgili bilgi verilmektedir.⁷ Diğer taraftan Paris'ten gelen İzmir'in mandasının kime verileceği ile ilgili haberde Türk basınının muhalif sesi Alemdar, İzmir ve çevresinin himayesinin Yunanistan'a verilmesinin düşünüldüğünü okuyucularına iletmektedir.⁸ Rumların en yoğun yaşadığı yer olan bu bölgenin Yunanistan'a verilmesi planlanmaktadır. Rumların temsilciğini yapan Venizelos bu bölgeye özel bir önem atfetmiş, burayı Yunanistan sınırlarına dahil etmek için her türlü propagandayı yapmaktan geri durmamıştır. Bu durum Türk basınında da haber olarak yer almış, Türkiye'nin paylaşımı meselesi iç ve dış basında tartışılmıştır.

The Times gazetesi ise manda meselesine yer verdiği nüshasında, Yunanistan Hükümetinin yönetimi düzenli bir şekilde oluşturmak için gerekli olan idari düzenlemeleri gerçekleştirirken yapacağı yanlış bir hareketin herşeyi altüst edebileceğini yazmaktadır.⁹ Christian Science Monitor gazetesi George N. Philaretas'ın Atina'dan kaleme aldığı oldukça manidar yazısında, "Tarih bize büyük hataların iyi niyetlerle işlendiğini öğretir" diyerek, bu cümleden hareketle "Asya Yunanistan'ı" olarak nitelediği bölge ile ilgili Barış Konferansı'nda Amerikalı temsilcilerin üzerinde durdukları bir meseleye dikkat çekmektedir. Amerikalı temsilciler komite toplantısında "*Batı Anadolu nüfusu içerisinde oldukça fazla Rum olmasına ve birçok kez onun bağımsızlık ve özgürlüğünü istememize rağmen, nüfusun bu konuda yeterli veriler ortaya koymadığı*"nı söylediklerini yazmaktadır.¹⁰ Bu dönemde dikkat çeken olaylardan biri ise İstanbul'da Ayasofya etrafındaki birçok arsa ve binaların yüksek fiyat teklifleri ve zorla ikna edilmek suretiyle Rum unsur tarafından satın alındığı haberinin Vükela Meclisine gelmesidir. Bunun üzerine Meclis, satışı engellemek için sahiplerinin kandırılması suretiyle alınmaya çalışılan yerlerin Evkaf Nezaretince bedelleri ödenerek ya da başka şekillerde satılmasına mani olmaya çalışılmasını isteyerek bu konuyla ilgilenmesi için bir komisyon kurdurmuştur. Ayrıca memleketin çeşitli bölgelerinde yayılmış

⁷ İleri, 31 Mayıs 1919..

⁸ Alemdar, 10 Haziran 1919.

⁹ The Times, 27 Haziran 1919.

¹⁰ Christian Science Monitor, 11 Temmuz 1919.

vaziyette yer alan Rumların nüfus açısından çoğunluğu sağlamaları için bazı mahallere sevk edildiği dikkat çekmektedir.¹¹

Bu süreçte manda ile ilgili haberler hemen her gün iç ve dış basında yerini almıştır. The New York Times gazetesi, 3 Ağustos 1919 tarihli nüshasında Edouart Driault'un "Yunanistan ve İstanbul" başlıklı yazısına yer vermiştir. Fransız gazeteci Yunanistan'ın İstanbul limanının "en mantıklı koruyucusu" olacağı görüşünü desteklemektedir. Çok çarpıcı ithamlarla dolu ifadelere yazısında yer veren Driault sözlerine şöyle devam etmektedir:

"Ama biz onu Türklerin ellerine bırakabilir miyiz, sevimli ve tatlı Türkler ancak Pierre Loti'nin romanlarında görülür. Türkler Asya'ya aittir ve onların mutlaka evine gönderilmesi gerekmektedir. Biz Avrupa'nın üzerinde Asya'nın köprübaşı kapasitesi olan İstanbul'u onlara bırakamayız. Hiç kimse kalıntılarla geleceği inşa edemez. Hasta adam öldü. Türklerin doğru adresi Bursa'dır. Tarihin buyruğu şöyledir; Yunanistan İstanbul'da kurulmalıdır. Büyük Düş yapılmak zorundadır ve geleceği geçmiş tarafından güven altına alınmış İstanbul'da büyük bir kuruluş dikilecek. Yunanistan batıdaki deniz yolu olan Anvers'i güvencede tutan Belçika gibi boğazların bekçiliğine vesayet edecektir. Belçika'nın en büyük onuru olan tarafsızlığını burada koruması gibi Yunanlılar da en az onlar kadar kararlı olarak burayı koruyacaktır."

diyerek İstanbul ve Boğazlar bölgesinin Yunanistan'ın hâkimiyetinde kalması gerektiğini ifade etmiştir.¹² Buna karşılık Clair Price'ın bu konuyla ilgili değerlendirmesi dikkate değerdir. "Emperyalist Yunan" olarak nitelendirdiği Venizelos'un geçen ilkbaharda Yunanlıların İzmir'i işgali için onay aldığını ve sonucu tüm dünyanın gördüğünü belirtmiştir. Vahşi İzmir olaylarının tüm Anadolu'nun iç kısımlarını ateşe verdiğini eklemiştir. Sözlerinin sonunda "Eğer İzmir gafının üstüne İstanbul da Yunanlılara verilirse Anadolu'daki her Hristiyan bu haberi yayar. Bu, ayrıca asılsız konuşma değildir. Dışişleri zaten ne kadar doğru olduğunu biliyor"¹³ şeklinde tamamlamıştır.

Christian Science Monitor gazetesi ise 4 Ağustos tarihinde Paris'ten bildirdiği haberinde "manda" konusunu ele almış ve Amerikan mandası uygulanacak ise Türk İmparatorluğu sınırları içinde kalan Rumların iki milyon kişi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Rumların Türk İmparatorluğu vatandaşı olduklarını ve eğer Yunan vatandaşlığına sahip değillerse Osmanlı Rumları olarak anılmak isteyeceklerini belirtmiştir. Haberin devamında "Osmanlı Rumları" diye bir tabir içerisine yerleştirdiği bu insanların bir Yunan Devleti

¹¹ Tayyip Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, Birinci Kitap, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1959. s.127-128.

¹² The New York Times, 3 Ağustos 1919.

¹³ The Atlanta Constitution, 4 Kasım 1919.

içinde yaşamak isteyeceklerini fakat bu imkansız olduğu takdirde ise Amerikan mandasına sıcak bakabileceklerini ifade etmektedir.¹⁴ Manda meselesine diğer bir nüshasında yeniden yer veren Christian Science Monitor gazetesi Türkiye'de kalan Rumları kaybedilen topraklarını geri isteyen Rumlar olarak adlandırıyordu. Bu Rumların ise ya Yunanistan'a göç etmek ya da İzmir veya İstanbul'da Yunan kanunlarına göre yaşamak istediklerini iddia etmektedir. Türkiye'nin Rum kesimi diye ifade ettiği bölümünde bir Rum hükümetini imkansız kılan hiçbir nedenin olmadığını belirtmektedir.¹⁵ The Washington Post özel muhabiri William T. Ellis ise 17 Ağustos tarihli haberine, "Osmanlı Rumları Özgürlük İstiyor" şeklinde bir başlık atmıştır. Haberin içeriğine bakıldığında ise Christian Science Monitor gazetesinin 4 ve 11 Ağustos tarihli haberiyle aynı paralellikte bir haber olduğu göze çarpmaktadır. Ellis, haberinde Osmanlı Rumlarının özgür olma çığlıklarının dünya tarafından duyulduğunu Helenlerin bazılarının Atina'dan kendi otonomilerini istediklerini diğerlerinin ise anayurt ile birleşmeyi arzuladıklarını söyleyerek ona göre tek bir sıkıntı söz konusudur ki o da İzmir katliamından dolayı Yunanlıların aydın insanların hoşgörüsünü kabetmesidir.¹⁶

"Manda meselesi" ile ilgili The Washington Post gazetesinin çok çarpıcı ifadelere sahip haberinde Paris Konferansı'nın açılışı öncesi Aralık ayında büyük güçlerin Küçük Asya'daki Rumların korunmasını taahhüt ettiklerini hatırlatmaktadır. Eski ataşe tarafından kaleme alınan bu yazının devamında ise o zaman derhal ele alınmış olsa ve manda Fransa ve Büyük Britanya'nın moral ve finansal desteğine sahip olan Yunanistan'a verilse Türkiye'de çok fazla muhalefetin olmayacağını öne sürmektedir. Ona göre "*Türkler, o vakitlerde öylesine cesaretleri kırılmıştı ki kendilerine dayatılacak her koşulu kabul etmeye hazırlar*"dı. "*Fakat Paris Kongresi'nde anti-Helen etkilerin üstünlüğüne izin verildiği için Osmanlı İmparatorluğu için en avantajlı ve duyarlı çözüm olarak gördüğü büyük güçlerin insiyatifi altında Yunan hakimiyetinin kabulünün engellenmesi söz konusudur.*"¹⁷

The Atlanta Constitution gazetesinin İstanbul'daki temsilcisi William T. Ellis'in 15 Ağustos'taki haberinin başlığı oldukça manidardır. "Hatalı Yunanlıların Bile Hakları Vardır" şeklindeki bu başlığın haberinde ise İzmir katliamı konusunda Yunanlıların hatalı olduğunu ve bu hareketle Yunanların aydın insanların sempatisini yok ettiğini yazmıştır. Fakat haberinin devamında Yunanlıları korumayı da ihmal etmemiş ve belki de manda yönetimi altında

¹⁴ Christian Science Monitor, 4 Ağustos 1919.

¹⁵ Christian Science Monitor, 11 Ağustos 1919.

¹⁶ The Washington Post, 17 Ağustos 1919.

¹⁷ The Washington Post, 17 Ağustos 1919.

Türkiye'deki Rumların belirli bir seviyede özgürlük elde edebileceklerini ifade etmiştir.¹⁸

Associated Press'in 27 Ekim'de Paris'ten bildirdiği habere göre ABD'nin gönüllü olarak Yakın Doğu'da herhangi bir manda yönetimini kabul etmeyeceğine ikna olan Barış Konferansı'ndaki İttifak temsilcilerinin şimdi de Türk sorununun mevcut Barış Konferansı'nda değil ancak birkaç ay içerisinde yapılması muhtemel olan başka bir konferansta ele alınacağına emin göründüklerini yazmaktadır. Yakın Doğu'da şartların değişkenliğinden bahsederek, Türk sorununun çözümünün uzun süreli ertelenmesinin pek de mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bu değişkenliğin örneklerini şu şekilde sıralamaktadır:

*"Prens Emir Faysal, hemen yeni bir Arap Krallığı kurulması için baskı yapıyor. Güney Anadolu'daki İtalyan ve Yunan pozisyonu Türkler için öylesine tatsız ve müttefiklerin yönetimi olmadan öylesine savunmasız ki; Avrupa ülkeleri ABD'yi Küçük Asya'daki bazı yerlerin mandasını kabul etmeye ve böylece Türkiye'yi parçalara bölme zorluğunu kolaylaştırmaya ikna çabalarını daha fazla erteleyemezler."*¹⁹

İstanbul'daki Yunan Yüksek Komiseri Kanelopulos'un Paris'teki Dışişleri Bakanı Politis'e gönderdiği telgrafta Türk halkında ve basınında manda konusunda biri İngiltere biri Fransa yanlısı olmak üzere iki eğilimin hissedildiğini yazmaktadır. İngiliz himayesi konusunda Alemdar gazetesinin yirmi dört saatte 40.000 imza topladığından söz edildiğini eklemektedir. Diğer taraftan Türk hükümetinin sözcüsü olan gazetelerde ise açıkça Fransa'dan yana bir tavır gözlemlendiğini ifade etmektedir.²⁰ Venizelos'un Associated Press muhabirine yapmış olduğu açıklamalarında en dikkat çekici nokta şudur:

*"Manda rejimi aramıyoruz: sadece kendi evimize girmeyi bekliyoruz. Bu sorunun bir an önce çözüme kavuşmasını istiyorum, çünkü bu işgal Yunanistan'ın kesinlikle kaldıramayacağı bir masrafa neden oluyor. Başkan Wilson Trakya sorunu konusunda benimle hem fikir olmasa da, eminim ki İzmir konusunda benim düşüncelerimi paylaşacaktır, tabii eğer ülkelerin kendi kaderini tayin etme hakları ile ilgili prensibinde ısrarcıysa."*²¹

Amerikan Komiseri Ravndal ise Türkiye'nin manda sistemi altına alınmasıyla ilgili oldukça dikkat çekici izlenimlerini merkeze iletmiştir. Ona göre "Türkler, ne kendilerini yönetebilirler ne de başkalarını, ama ıslah

¹⁸ *The Atlanta Constitution*, 18 Ağustos 1919.

¹⁹ *Boston Daily Globe*, 28 Ekim 1919.

²⁰ Dimitri Kitsikis, *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyat, İstanbul, 1963, s. 58.

²¹ *New York Times*, 16 Kasım 1919.

edilmeye değerdirler." Bu nedenle bir manda yönetiminin gerekli olduğundan bahseder. Türkiye'de Amerikan yönetimi, Yakındoğu ve Balkanlar'da düzenleyici ve barış getirici bir etki yaratabilir ve bu karışık bölgede barışın güvencesi olabilir. Ravndal'a göre, savaşa milyarlar harcayacak yerde mandaya milyonlar harcamak daha akıllıcadır. Manda sistemini savaşa karşı bir sigorta olarak görmektedir.²² Türkiye'nin manda sistemi içinde yönetilmesi ile ilgili tartışma özellikle de Rumlarla ilgili husus, 1919 yılı içinde basında başlamış daha sonra komisyon tarafından da ele alınmıştır. Manda meselesinin yoğun olarak konuşulacağı dönem bundan sonraki süreç olacaktır.

Londra Konferansı'nda Türkiye'deki Rumların Durumu

Londra Konferansı başlamadan evvel Türkiye'deki Rumların durumu ile ilgili tartışmalar basında yerini almıştır. Konferans süresince devam edecek bu tartışmaların ana noktasını Rumların Türklere mi yoksa Yunanlılara mı bağlı yaşayacakları meselesi oluşturmaktadır. Ama öncesinde Rumların yaşadığı bölgelerle ilgili manda sistemi düşüncesi ortaya atılmış ve kamuoyunu meşgul etmiştir. William T. Ellis manda meselesini ele aldığı yazısında Yunanlılar ve Türklerin orduları arasında İzmir'de sık sık çatışmalar çıktığını, Türkiye'deki milliyetçi güçlerin bir savaş gücü haline geldiğini yazmaktadır. Müttefiklerin ise, tartışmalı bölgelerin Amerika'nın mandası olmasını isteyen milliyetçilerden hoşlanmadıklarından bahsetmektedir. Bu arada, Anadolu'da herhangi büyük bir patlamanın meydana gelme ihtimali belirtilmiştir. Müttefikler en azından Türkiye'nin dışarıya doğru formunu korumaya karar vermiş görünüyorlar, bu durum Küçük Asya'nın Yunanlıların elinde kalması ile uyumlu olmamasına rağmen, Paris'te nüfuzu tartışılmaz olan Venizelos'un bu konuda vazgeçilmez koşul olarak ısrar ettiği görülmektedir. Her geçen ay partizanlığın amansızca arttığı ve tüm gecikmeler ile Türklerin durumunun güçlendiği, zira Türklerin özellikle ateşkes sonrasında Türkiye'ye giden Avrupalı ve Amerikalılar arasında birçok savunucu bulduklarına işaret edilmiştir. Gazeteye göre;

*"Bu gerçeği göz ardı etmenin hiçbir yararı bulunmamakla beraber Küçük Asya'daki diğer ırklar batılılar üzerinde bıraktıkları izlenim açısından o kadar şanslı değiller. Bu süre içerisinde Türkiye'nin davasında daha parlak görünmesinin Amerika tarafından hiç hoş gelmeyecek haberler olarak görüneceğinden hiç şüphe yoktur."*²³

²² Orhan Duru, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İş Bankası Yayınları, 2006, s. 27.

²³ *The Washington Post*, 11 Ocak 1920.

Bilhassa İzmir'in Rum-Yunan birlikleri tarafından haksız yere işgal edilmesi Türklerin elini güçlendirmiş görünüyordu.

Türk Parlamentosu'nun Rum mensupları tarafından "Türkiye Üzerinde Mandalar" ile ilgili Amerikan Komisyonu'na sunulan ve Amerikan-Hellenik Cemiyeti tarafından açıklanan bir genelgede Türkiye Rumlarının isteklerinden bahsedilmektedir. İlk kısmında, "Türklerin barbarlığı" ve Türkiye'deki Rumların anavatanları ile birleşmeyi gerçekleştirmek için oynadıkları rol açıklanmaktadır. İkinci bölümde Rumların Türkiye'nin belli bölümleri üzerindeki spesifik istekleri ele alınmaktadır. Türkiye'nin Rumları tarafından sunulan, oldukça çarpıcı bilgiler içeren bu raporda bölgesel talepler yer almaktadır:

- a) Doğu Trakya: ülkenin bu bölümünde, Balkan Savaşı'ndan beri, Türklerin zalimce şiddeti tüm gücü ile devam etmiştir. Rum nüfusu 320.000 olup, çoğunluğu oluşturmaktadır.
- b) Batı Küçük Asya: Burası Hellenik medeniyetin beşiğidir. Rum nüfusu 1.000.000'u aşmaktadır.
- c) Konstantinopolis: Türkiye'nin, yalnızca yıkım ve çöküş getirmiş olduğu bu şehir üzerinde hakkı bulunmamaktadır. Rumlara oranla Türklerin görülen çoğunluğu, Müslüman olmayan nüfusun tamamı dikkate alındığında ortadan kalkmaktadır. Konstantinopolis'te Hükümetin düşmanlığına rağmen, yalnızca ekonomik bağımsızlık kazanmakla kalmamış, hatta ekonomik üstünlük sağlamayı başarmış büyük bir Rum nüfus vardır. Ekonomik ve kültürel ilerlemesi tamamen Rumlar sayesinde, Türkler ise yalnızca barbarlık getirmiş ve yıkıma neden olmuşlardır.

Türkleri hiçbir şey üretmeyen kendi inisiyatifleri ile hiçbir sorumluluk almayan ve geçmişte olduğu gibi, bugün de, hükümetin desteği ile gasp ettikleri Hristiyan mülkü veya temel olarak Hristiyanlara uygulanan vergilerle yaşamakta olan bir millet olarak tasvir eden bu belgeye göre Doğu Trakya ve Küçük Asya'da Rumlar çoğunluktadır ve bu yüzden bu bölgeler onların olmalıdır. Yine bu rapora göre; Kostantinopolis'te ise Rumlar çoğunlukta değildir ama şehrin ekonomik yaşamını sürdürenler olarak bu şehrin gelişiminde en büyük katkıyı sağladıkları için şehir Rumların elinde kalmalıdır. Hristiyanlığın merkezi olarak nitelendirilen Kostantinopolis'in tarihî süreç içerisinde Hristiyanlığın yayılmasındaki öneminden bahsedilmekle beraber bu şehrin Türklerin eline geçmesinden dolayı yaşanan acının giderilmesi için gereken zamanın geldiğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca bu bölgelerde Rumların büyük güçler tarafından sağlanan koruma ile birlikte kendi ulusal işlerini özgürce yönetebileceklerini ümit ettikleri üzerinde durulmaktadır.²⁸⁶

Londra Konferansı başlamadan evvel Rumların durumu ile ilgili manda meselesi konusunda basında bir zemin hazırlığı yapıldığı aşikârdır. Bu sayede kamuoyunun Rumların isteklerini gerçekleştirme konusunda işbirliği içerisinde olduğu Venizelos'un tarafında yer almalarına çalışıldığı görülmektedir.

Türkiye ile ilgili ilk küçük çatlak Le Temps'te Pazartesi günü yayınlanan bir makalede göze çarpmaktadır. Le Temps Fransız gazeteciliğinin hislerine uymayan ve ülkenin ılımlı kanaatini hoş görülebilir bir titizlikle yansıtan ağırbaşlı bir gazete olarak görülmektedir. Gazete, başbakanlar tarafından gerçekleştirilen Londra Konferansı'nın dağıldığını ve diplomasinin rutin kanallarına dönüş yapıldığını açıkça ilan ediyordu. Lloyd George'un güdümüne gireceği gerekçesiyle Londra Konferansı'nın dağılmasından duyduğu endişeyi dillendirdiğinde Temps'in "baklayı ağzından çıkardığı" gayet açıkça görülmektedir. Ama işte tam da burada bütün bir doğu meselesi için anahtar olarak büyük güçlerin birbirine duydukları "saçma" olarak nitelendirdiği kıskançlıkları göstermektedir. Buna örnek olarak dikkat çektiği önemli bir nokta vardır: "Ermenilerin kaderi daima ikinci planda önemsiz manevi bir şey olarak kalmış ve ipler kimin elinde?" sorusu gündeme gelmiştir. Temps, Wilson'ın pazarlıklarda sorumluluk almasına ilişkin bir endişesinden bahsetmiştir. Belirtildiğine göre onun sadece sözünün dinlenmeye hakkı olduğu bir konu hakkında onun fikri sorulana kadar kesin bir karara ulaşılması mümkün değildir. Fransa'nın olduğu kadar Londra'da toplanan diğer başbakanlara da adil yaklaşma adına Temps'e göre müttefik başbakanların Birleşik Devletlerin, Konstantinapolis için mandayı kabulü hususunda sadece istekli değil hevesli de oldukları hatırlanmalıdır. Doğru meselesinin belirsizce akıntıya bırakılmayacağı gerçeği ve Birleşik Devletlerin bu mandayı kabul etmedeki isteksizliği Londra Konferansı'nı doğurmuştur. Londra Konferansı'nın devlet adamlığından yoksun olarak bir karara varmasının gerçekte ne onun çağrılması gerekliliğiyle ne de konferansın Birleşik Devletlerin konumunu yeniden düşünmeye neden olacak bir sonuca ulaşacağıyla uzaktan yakından alakası yoktur. Ama Birleşik Devletler Senatosu'nda Avrupa'ya müdahaleye muhalif olanların Temps'e, Wilson'ı tekrar diplomatik girdaba çekme endişesi için teşekkür edip etmeyecekleri de gayet şüphelidir. Le Temps, Wilson'dan tavsiye değil adam ve para istemektedir ve Rumların arkalarında uygulayacak bir güç olmadıkça emir yayınlanmanın iyi bir şey olmadığını söylemektedir. Bu yüzden de Temps'in Wilson'ın tavsiyeleri için ettiği taleplerin endişesi kendini Birleşik Devletlerden maddi yardım talebine dönüştürür. Bununla birlikte Temps'in öğrenmeye çabaladığı şey, Birleşik Devletlerin bu yardımı askerî,

ekonomik vb. anlamda sağlamaya ne derece hazır olduğudur.²⁴

Bütün bunların yanı sıra basında Türklerin sözde “barbar” olduğuna dair söylemlerin baş sayfalarda yerini aldığı görülmektedir. Trakya'nın Rum köylerinde ve Aydın'ın köylerinde yaşananlardan bahsedilmekte ve buradaki temel farklılığın Rumların kaçış için bir yola sahip olmaları ve kendilerini savunmak için mutfak bıçaklarıyla baş başa bırakılmaları olduğu ifade edilmektedir. Yazara göre, iki durumda da Türklerin niyeti aynı görünmektedir; fakat dikkat çekici olan Avrupalı güçlerin ya da Amerikalıların sessizliğidir. Türklerin bütün yaptığının kuzeyi güneyden ayırıp kendi toprakları üzerinden geçen Ermeni kuşağını imha etmek amacıyla zamana oynamak olduğu iddia edilmektedir. Yazının devamında oldukça çarpıcı ifadelerle kamuoyunun ilgisinin çekilmeye çalışıldığı aşikârdır:

“Son Ermeni erkek katledilip son Ermeni kadın bir harem köleliğine düşürüldüğü zaman Türkler otuz yıl önce bir İngiliz konsolosunun ağzıyla maskaralık diye ilan ettiği reform sözlerini kuşkusuz yerine getirecektir.”²⁵

Parçalanması Planlanan Türkiye Haritası

Kaynak: Chicago Daily Tribune, March 5, 1920.

Londra Konferansı'ndan çıkacak olan anlaşmanın Türkiye'ye etkisini gözler

²⁴Christian Science Monitor, 3 Mart 1920.

önüne seren bu haritayı yayınlayan Chicago Daily Tribune ise, Türk yurdunun masa başında parçalara bölünmesi isteğini hiç vakit kaybetmeden dile getirmiştir. Bu haritaya göre; Yunanlılar, Türklerin Rodos'ta çok sayıda Rum ve Ermeni'yi katlettiği iddiasını belirtmekle beraber şu an tamamlanmakta olan Türk barış antlaşması İstanbul'un kendisi hariç Türkiye'nin Avrupa'daki tüm topraklarını makaslıyordu. Edirne de dâhil olmak üzere Trakya Yunanistan'a veriliyor, Ancak Müslümanların kutsal yerlerin ve türbelerin kontrolüne sahip olacağı belirtiliyordu. İzmir'in kontrolü yeniden Yunanistan'a bırakılıyor, Yunanistan bozguna uğrattığı düşmanlarından büyük kazançlar sağlıyor ve Ege Denizi artık bir Grek gölü haline geliyordu.

Lloyd George'un, Avam Kamarasına müttefik politika yöneticilerinin Türkiye'deki Hristiyan azınlıkların korunması için, "mümkün olduğunca" "çok güçlü önlemler" alınması gerektiğinin farkında oldukları konusunda güvence verdiğine dair haberler basında yerini almıştır. Konstantinopolis'e bir tür tehditkâr mesaj gönderilmiş ve İngiliz Başbakanı'nın cevap tatmin edici olmadığı takdirde, "tüm dünyaya manifesto niteliğinde" bir harekette bulunacağı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan savaş seslerini yükselten milliyetçilerin; Fransızlar Kilikya'dan, Yunanlılar da İzmir'den çıkmadıkça, havalar düzeldiğinde, belki daha da erken, Anadolu'ya savaş geleceğini açıkça duyurdukları ifade edilmiştir.

Bununla birlikte Mustafa Kemal'in ordusunun bu bölgeleri geri alabilecek, Mezopotamya ve Arap ülkeleri üzerindeki İngiliz kontrolünü tartışabilecek kadar güçlü olduğundan bahsedilmektedir.²⁵

Ayrıca Hristiyan azınlıkların durumu hakkında da okuyuculara bilgi verilmekteydi. Küçük Asya'da çok sayıda Ermeni ve Rum Türklerin vicdanına kalmış bulunmakla birlikte, Hristiyanlara karşı bir katliam olmadığına dair haberi sütunlarına taşıyan New York Times, katliam olmamasının bunun gerçekleşmeyeceği anlamına gelmediği yönündeki yorumunu eklemiştir.²⁶

Sonuç

Paris Barış Konferansı konusunda hazırladığı kitabına "Barışa Son Veren Barış" adını koyan David Fromkin bu konferansın adındaki "barış" kavramına hiç de hizmet etmeyen bir konferans olduğunu ifade eder.²⁷ Bu konferansın toplanma amaçlarından biri Birinci Dünya Savaşı sonrasında bir daha sorunlar savaş yoluyla değil de barış yoluyla çözümlenecek şekilde dünyayı düzenlemek

²⁵ *New York Times*, 6 Mart 1920.

²⁶ *New York Times*, 20 Mart 1920.

²⁷ David Fromkin, *Barışa Son Veren Barış*, Epsilon Yayınevi, İstanbul, 2004, s.15.

olsa da yapılanlara baktığımızda hiç de bu maksadı gerçekleştirme amacı güdümediğini göstermektedir. Bilhassa azınlıklar bir ülkeye karışmanın ve o bölgeyi karıştırmının en kolay yolu olarak görülmekte, bu konferans boyunca da içlerinde yaşadıkları devletlerin azınlıkların haklarını gasp ettiği, onlara işkence ettiği bahanesiyle koruyuculukları “büyük” devletlere bırakılmaya çalışılmıştır. Paris Konferansı ve Londra Konferansı sırasında yabancı basında Anadolu’daki Rumların ne olacağı konusu gündeme gelmiş, Rumların temsilciliğini yaptığını söyleyen Yunan başbakanı Venizelos her fırsatta Türklerin Rumlara tedhiş hareketlerinde bulunabileceğini biran evvel gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini söylemektedir. Yabancı basında da genel olarak din birliği çerçevesinde Rumların mutlaka Müslümanların elinden kurtarılmasına vurgu yapan ifadelere yer verilmiştir. Amerikan ve İngiliz basınına göre Rumlar yıllarca Türklerin elinde zulüm görmüş bir millet olarak yaşamıştır ve artık bu esareten kurtarılması gerekmektedir. Bu genel olarak batı basınının azınlıklar meselesi söz konusu olduğunda kullandığı söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu söylemler ile batı kamuoyunda devletlerinin bir diğer devlet hakkında yaptıklarını haklı gösterme çabasından başka bir şey değildir. Amerikan ve İngiliz basını, manda ve himaye meselesinde Rumların koruyuculuğunu üstlenecek devletler noktasında haberlere yer vermekle beraber bu hamiliğin mutlaka olmasına dair vurgu yaptığı dikkat çekmektedir. Kamuoyunun algısını etkilemeye yönelik ifadelerle bu meseleyi gündemde tutmaya çalışmıştır.

Kaynakça

Sürelî Yayınlar

Alemdar
Boston Daily Globe
Christian Science Monitor
İleri
New York Times
The Atlanta Constitution
The Times
The Washington Post

Kitaplar ve Makaleler

Çelik, Edip F., “Manda ve Vesayet Rejimleri Hakkında Milletlerarası Adalet Divanı’nın İstışari Mütalaası”, *M. Raşit Sevig’e Armağan*, İstanbul, 1956.

Duru, Orhan, *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye’nin Kurtuluş Yılları*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006.

Fromkin, David, *Barışa Son Veren Barış*, Epsilon Yayınevi, İstanbul, 2004.

Gökbilgin, Tayyip, *Milli Mücadele Başlarken*, Birinci Kitap, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1959.

Kitsikis, Dimitri, *Yunan Propagandası*, Meydan Neşriyat, İstanbul, 1963.

Mcmillan, Margaret, *Paris 1919: Dünyayı Değiştiren Altı Ay*, çev: Belkıs Dişbudak, Odtü Yayınevi, Ankara, 2004.

"Manda", *Türk Ansiklopedisi*, M.E.B. Yayınları, 1966, C.23, s. 256.

Türk Hukuk Lûgatı, Başbakanlık Basımevi Ankara 1991.